

9. Рішення Комінтернівської районної ради № 378-VI від 26 грудня 2012 року « Про затвердження Програми розвитку малого і середнього підприємництва в Комінтернівському районі Одеської області на 2013–2015 роки».

10. Рішення Комінтернівської районної ради № 377-VI від 26 грудня 2012 року «Про затвердження Програми соціально-економічного та культурного розвитку Комінтернівського району Одеської області на 2013 рік».

11. Гаман М. Світовий досвід стимулювання інновацій та можливості його застосування в Україні / М. Гаман // Вісник НАДУ. – 2004. – № 1.

УДК 351.82:336.14

Марк Мироненко

МІЖБЮДЖЕТНІ ТРАНСФЕРТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗБАЛАНСУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

У статті систематизовано теоретичні аспекти використання міжбюджетних трансфертів, проведено аналіз динаміки та структури міжбюджетних трансфертів, що виділені місцевим бюджетам Вінницької області з державного бюджету.

Ключові слова: міжбюджетні трансферти, державне регулювання, місцевий бюджет, державний бюджет, дотації, субвенції, місцеве самоврядування.

Постановка проблеми

Однією з головних тенденцій, що характеризують сучасну систему міжбюджетних відносин в нашій країні, є відмова від практики розмежування бюджетних надходжень шляхом застосування нормативів відрахувань від регульованих доходів, яка до 2001 року була домінуючою у процесі перерозподілу фінансових ресурсів між бюджетами. Натомість пріоритетне значення у вітчизняній системі міжбюджетних відносин належить сьогодні прямим міжбюджетним трансфертам, в основі розрахунку яких лежить застосування формульного підходу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Розробка теоретичних і практичних засад наповнення місцевих бюджетів України та формування міжбюджетних відносин останніми роками перебувають у центрі уваги науковців, працівників органів державної виконавчої влади, місцевого самоврядування, фінансових органів, досліджуються у працях багатьох вчених – економістів В. Андрущенко, В. Базилевича, О. Василика, М. Гапонюка, А. Даниленка, А. Загородного, О. Кириленка, С. Слухая, І. Чугунова та інших.

Актуальність цієї проблематики підкреслює О. Д. Василик, якій зазначає, що лише декілька областей можуть забезпечувати себе коштами, необхідними для їх ефективного функціонування. У багатьох областях України дотації одержують від 80 до 90 % місцевих бюджетів без урахування об'єктивних причин [1].

В свою чергу О. П. Кириленко відмічає, що розширення географії дотаційності територій і включення до їх складу всіх адміністративно-територіальних одиниць перетворює бюджетні трансферти із засобу надання фінансової допомоги у важіль для здійснення перероз-

подільних процесів. Причому причину такого становища слід шукати не в самій системі бюджетних трансфертів, а у недосконалості системи розмежування доходів між ланками бюджетної системи і видами бюджетів [2].

Велике значення для дослідження мають праці відомих фахівців, які присвячені загальнотеоретичним питанням державного управління в різних аспектах життєдіяльності та особливостям прийняття державно-управлінських рішень, а саме: О. Амосова, В. Бакуменка, В. Бодрова, А. Дегтяра, М. Корецького, В. Корженка, М. Латиніна, В. Мартиненка, А. Монаєнка, Н. Нижник, Г. Одинцоваї, І. Розпутенка та ін.

У той же час, бракує комплексних досліджень щодо особливостей формування цілісної і збалансованої бюджетної системи з урахуванням сучасного стану соціально-економічного розвитку регіонів України, зокрема, у частині регулювання міжбюджетних відносин як найскладнішої проблеми.

Метою статті є вивчення особливостей збалансування соціально-економічного розвитку регіонів за допомогою використання міжбюджетних трансфертів.

В цілому, трансферти (від лат. *transfere* – перекладати, переносити) характеризують процес передачі майнових цінностей між суб'єктами економічних відносин на безповоротній та безоплатній основі, при якому відбувається передача права власності на кошти. Трансферти суттєво відрізняються від кредитних відносин, які передбачають зворотність та платність передачі коштів. Бюджетні трансферти як окремий вид трансфертних платежів передбачають переказ коштів до бюджетів різних рівнів на вказаних вище засадах.

Згідно з Бюджетним кодексом України, міжбюджетні трансферти – це кошти, які безоплатно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого.

Система трансфертів сприяє згладжуванню нерівностей між адміністративно-територіальними одиницями, зумовлених соціально-економічними особливостями та можливостями кожного регіону. В нашій країні, як і багатьох інших, вона є основним інструментом збалансування бюджетів.

Особливе значення механізму міжбюджетних трансфертів полягає в тому, що його застосування сприяє істотному зменшенню суб'єктивного впливу як вищих органів влади, так і органів місцевого самоврядування на результати визначення обсягів фінансової допомоги, що передається до бюджетів [3].

Основними функціями міжбюджетних трансфертів є вирівнююча та стимулююча. Адже ефективно діюча система міжбюджетних трансфертів має не тільки забезпечити справедливий розподіл коштів між бюджетами відповідно до повноважень на здійснення видатків, але й стимулювати зусилля з боку місцевих органів виконавчої влади та самоврядування щодо покращення податкової спроможності місцевих бюджетів. З метою належного виконання покладених на неї функцій доцільна система міжбюджетних трансфертів повинна характеризуватися низкою ознак. Такими ознаками є економічна ефективність, справедливість, простота адміністрування і політична підзвітність.

Сьогодні в нашій країні основними законами, які регулюють питання, пов'язані з функціонуванням системи міжбюджетних трансфертів, є Бюджетний кодекс України та Закон України «Про міжбюджетні відносини між районним бюджетом та бюджетами територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань» від 01.07.2004 №1953-IV.

Згідно з визначенням, поданим у Бюджетному кодексі України, міжбюджетні трансферти – кошти, які безо-

Мета

Вигляд основного матеріалу

платно і безповоротно передаються з одного бюджету до іншого. Вони поділяються на дотації вирівнювання – міжбюджетний трансферт на вирівнювання доходної спроможності бюджету, який його отримує, та субвенції – міжбюджетні трансферти для використання з певною метою в порядку, визначеному тим органом, який прийняв рішення про надання субвенції (субвенції на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування; субвенції на виконання власних повноважень територіальних громад сіл, селищ, міст та їх об'єднань; субвенції на виконання інвестиційних проектів; інші субвенції); кошти, що передаються до Державного бюджету України та місцевих бюджетів з інших місцевих бюджетів; інші дотації.

Проаналізуємо динаміку та структуру міжбюджетних трансфертів, виділених місцевим бюджетам Вінницької області з державного бюджету.

Обсяги офіційних трансфертів, виділених місцевим бюджетам Вінницької області, в 2010 р. збільшилися на 829675 тис. грн. відносно 2008 р. та на 670975 тис. грн. порівняно з 2009 р., їх частка у доходах місцевих бюджетів Вінницької області в 2008–2010 рр. становила близько 62 % (61,2 % – в 2008 р., 62,0 % – в 2009 та 63,6 % – в 2010 р.), що свідчить про високий рівень залежності бюджетів від міжбюджетних трансфертів (рис. 1).

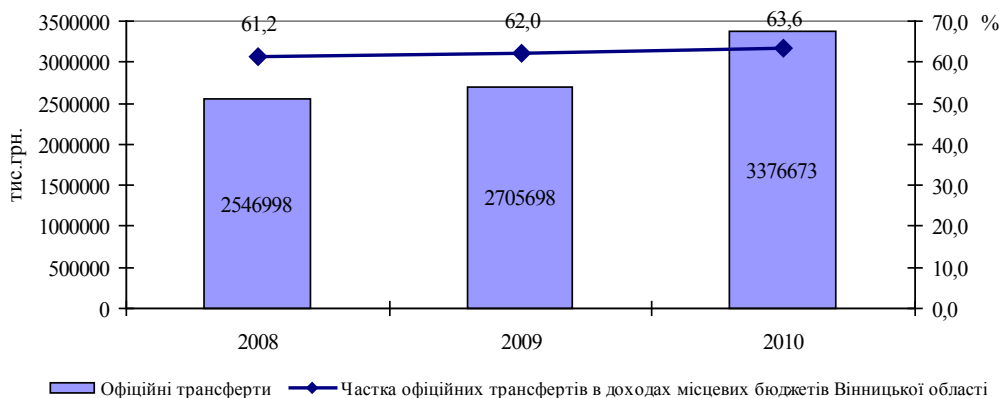

Рис. 1. Динаміка обсягів офіційних трансфертів до місцевих бюджетів Вінницької області в 2008–2010 рр. [5; 6]

Основними джерелами міжбюджетних трансфертів в 2008–2010 рр. були дотації вирівнювання та субвенції. Та очевидно була тенденція до нарощування обсягів дотацій вирівнювання з державного бюджету на 614524 тис. грн. або на 39,1 % (з 1569959 тис. грн. у 2008 р. до 2184483 тис. грн. у 2010 р.) та субвенцій у частині спеці-

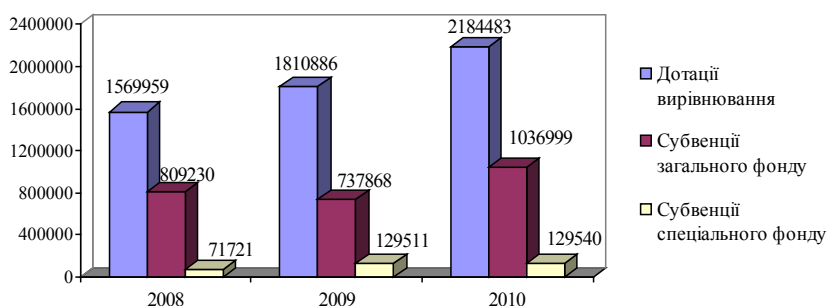

Рис. 2. Динаміка офіційних трансфертів місцевих бюджетів Вінницької області в 2008–2010 рр. (тис. грн.)

ального фонду місцевих бюджетів Вінницької області в 1,8 рази або на 57819 тис. грн. (рис. 2).

Аналіз динаміки надходження міжбюджетних трансфертів в 2008–2010 рр. у розрізі видів бюджетів Вінницької області відображає тенденцію до збільшення обсягів дотацій у бюджетах м. Вінниці (на 82,8 %), обласному (58,1 %) та районних (51,3 %) бюджетах та незначне скорочення в сільських бюджетах (на 24 %), значно зменшилось надходження дотацій в селищних бюджетах та бюджетах міст районного значення в 2,2 та 2,9 разів відповідно (табл. 1).

Обсяги надходження субвенцій не мають чіткої динаміки в досліджуваній період, це пов'язано з особливістю фінансування певних програм (наприклад, в 2009 р. бюджетам всіх рівнів були перераховані кошти для ліквідації наслідків стихійного лиха (повені), що сталося 23–27 липня 2009 р.). Тобто на обсяг субвенцій впливають фактори, що унеможливають їх прогнозування.

Аналіз структури офіційних трансфертів в 2008–2010 рр. показав, що найбільша частка дотацій більше 70 % спрямовується до районних бюджетів, близько 20 % спрямовується до обласного бюджету, 5–7 % – до бюджету обласного центру, частка дотацій в селищних, сільських та бюджетах міст районного значення – незначна (табл. 2).

Особливістю місцевих бюджетів Вінницької області та більшості адміністративно-територіальних одиниць держави є переважання обсягів трансфертів над власними доходами. Згідно з діючою практикою формування доходів, міжбюджетні трансферти у більшості випадків спрямовуються на покриття частини коштів, якої не вистачає для виконання делегованих функцій місцевих органів влади та місцевого самоврядування, тобто здебільшого надаються дотації вирівнювання.

Питома вага офіційних трансфертів у доходах обласного бюджету Вінницької області знизилась на 2,3 % та становить 13,4 % у 2010 р., проте у бюджеті обласного центру і районних бюджетах – зросла на 1,7 % та 3 % відповідно (рис. 3).

Одним із позитивних аспектів функціонування місцевих бюджетів в умовах розвитку демократичних засад суспільства було незначне

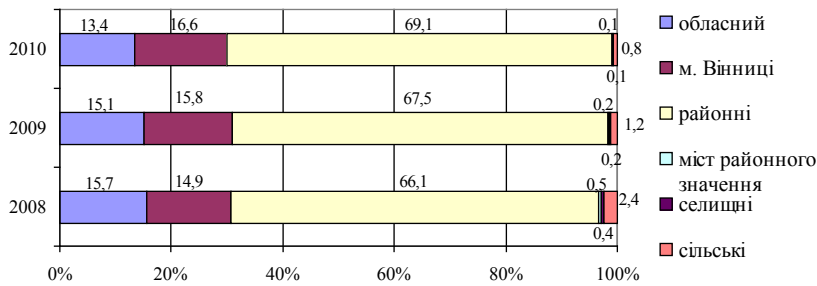

Рис. 3. Структура офіційних трансфертів до місцевих бюджетів Вінницької області в 2008–2010 рр., %

зниження частки офіційних трансфертів у структурі доходів місцевих бюджетів [4].

Формування власних доходів місцевих бюджетів є важливим питанням у контексті децентралізації бюджетної системи, оскільки бюджети саме місцевого са-

рівня влади. Для ефективного фінансування видатків, що здійснюються з місцевих бюджетів, необхідним є вагомий рівень доходів та, відповідно до результатів проведеного аналізу, органи місцевого самоврядування не володіють такими ресурсами у достатній кількості, чим і зумовлюється висока частка дотацій та субвенцій. Таким чином, виникає необхідність створення умов підвищення зацікавленості органів місцевого самоврядування у нарощуванні власних бюджетних ресурсів.

Вважаємо доцільним розширення повноважень органів місцевого самоврядування щодо місцевого оподаткування з метою стимулювання соціально-економічного розвитку відповідних територій. Значна самостійність місцевих органів влади та управ-

Таблиця 1

Динаміка офіційних трансфертів місцевих бюджетів Вінницької області в 2008–2010 рр. у розрізі видів місцевих бюджетів, тис. грн. [6; 7]

		Місцеві бюджети					
		обласний	м. Вінниця	районні	міст районного значення	селищні	сільські
2008	Дотації вирівнювання	224772	71508	860025	3581	3862	26733
	Субвенції загального фонду	59347	208298	404415	6337	2131	6867
	Субвенції спеціального фонду	16310	5591	2030	474	1318	13147
2009	Дотації вирівнювання	299744	83759	1169234	928	1672	14621
	Субвенції загального фонду	52054	262887	481201	1815	514	10759
	Субвенції спеціального фонду	18614	41352	3176	1301	2687	4593
2010	Дотації вирівнювання	355346	130713	1301569	1214	1717	20328
	Субвенції загального фонду	117	232285	503833	188	292	1153
	Субвенції спеціального фонду	2470	81019	44679	1343	0	0

моврядування є базовою ланкою бюджетної системи, а з іншого боку, вони є її фундаментом, що потребує певного зміцнення відповідно до функціями відповідного

ліній забезпечуватиме, перш за все, відповідність у рішеннях та діях місцевих органів влади інтересам жителів цих територій; вищий рівень надходження доходів,

Таблиця 2

Структура офіційних трансфертів місцевих бюджетів Вінницької області в 2008–2010 рр. у розрізі видів місцевих бюджетів, % [6]

		Місцеві бюджети					
		обласний	м. Вінниця	районні	міст районного значення	селищні	сільські
2008	Дотації вирівнювання	18,9	6,0	72,2	0,3	0,3	2,2
	Субвенції загального фонду	8,6	30,3	58,8	0,9	0,3	1,0
	Субвенції спеціального фонду	42,0	14,4	5,2	1,2	3,4	33,8
2009	Дотації вирівнювання	19,1	5,3	74,5	0,1	0,1	0,9
	Субвенції загального фонду	6,4	32,5	59,5	0,2	0,1	1,3
	Субвенції спеціального фонду	26,0	57,7	4,4	1,8	3,7	6,4
2010	Дотації вирівнювання	19,6	7,2	71,9	0,1	0,1	1,1
	Субвенції загального фонду	0,02	31,5	68,3	0,03	0,04	0,2
	Субвенції спеціального фонду	1,9	62,6	34,5	1,0	0,0	0,0

оскільки місцеве населення сплачуватиме податки та інші обов'язкові платежі при розумінні реального зв'язку між здійсненими платежами та кількістю і якістю отримуваних послуг; більш відповідальний підхід зі сторони місцевих органів влади до управління бюджетними ресурсами на відповідних їм територіях.

Досить вагомими аспектами у зміцненні власної дохідної бази місцевих бюджетів буде стабільна законодавча база організації міжбюджетних відносин у напрямку дотримання єдиних принципів у процесі визначення обсягів дотацій та субвенцій (економічної ефективності, соціальної справедливості, політичної стабільності) та з використанням простої та зрозумілої методики їх обчислення.

✎ Вважаємо, що пошук сучасних підходів до вирішення проблем оптимізації системи міжбюджетних трансфертів в умовах розширення бюджетних прав органів місцевого самоврядування має ґрунтуватися на таких основних положеннях:

- у процесі збалансування бюджетів не потрібно ставити за мету досягнення повного бюджетного вирівнювання, оскільки це знижує стимули місцевих органів щодо покращення свого фінансового стану. Навпаки, в умовах транзитивної економіки стимулювальна функція міжбюджетних трансфертів має бути реалізована більшою мірою, ніж у країнах з розвинутою, стабільною економікою;
- розподіл вирівнювальних трансфертів необхідно проводити із застосуванням формульного підходу. При цьому доцільно забезпечити стабільність формульного розрахунку протягом тривалого періоду часу, що дозволить покращити прозорість міжбюджетних відносин та підвищити їх ефективність. За необхідності уточнення алгоритму розрахунків більш доцільним буде використання цільових субвенцій, ніж внесення змін до встановленої формули;
- доцільно запровадити прямі розрахунки за міжбюджетними трансфертами між державним бюджетом та бюджетами територіальних громад всіх рівнів. Проте, даному заходу має передувати проведення реформи адміністративно-територіального устрою в нашій країні та оптимізація функціонування вітчизняної казначейської системи;
- потребує вдосконалення порядок міжбюджетних відносин на рівні села, селища, міста районного підпорядкування та адміністративного району. Головну увагу при цьому необхідно зосередити не тільки на проблемах удосконалення процедури розрахунку обсягів трансфертних платежів, але й на покращенні правового врегулювання основних аспектів взаємовідносин між учасниками процесу перерахування міжбюджетних трансфертів на місцевому рівні.

Література.

1. Василик О. Д. Державні фінанси України. Навчальний посібник / О. Д. Василик – К.: Вища школа, 2007. – 90 с.
2. Кириленко О. П. Фінанси / О. П. Кириленко – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 44 с.
3. Сунцова О. О. Фіскальна ємність регіонів як основа системи міжбюджетних відносин / О. О. Сунцова // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – № 2. – С. 137–144.
4. Юрій С. І., Бескид Й. М. та інші. Бюджетна система України. Навчальний посібник / С. І. Юрій., Й. М. Бескид – К.; НІОС. 2006. – 134 с.

5. Електронний ресурс: Урядовий портал: Про бюджет 2010 року / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua/control/uk/publish/article.jsessionid.

6. Електронний ресурс: Вінницька обласна державна адміністрація: Аналітика / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.vin.gov.ua/web/vinoda.nsf/webgr_view/GrAKCNX?OpenDocument&count=15&RestrictToCategory=GrAKCNX.

7. Електронний ресурс: Головне управління статистики у Вінницькій області: Статистична інформація / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vous.vin.ua/index.php/statistical-information/2010-12-08-15-55-44.html>.

УДК 351:005.52:005.334

Петро Михно

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ ПОЛІТИЧНИМИ РИЗИКАМИ – ШЛЯХ МІНІМІЗАЦІЇ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В УКРАЇНІ

В статті досліджується поняття управління політичним ризиком в системі державної влади та пропонуються напрями мінімізації даних ризиків для подолання системних кризових явищ в Україні.

Ключові слова: ризик, політичні ризики, невизначеність, управління ризиком, державна влада.

✎ Виникнення, існування, протікання та наслідки впливу політичних ризиків на систему державного управління України пов'язані перш за все зі світовими глобалізаційними процесами, а також внутрішніми тенденціями, що справляють на неї позитивний або негативний вплив.

Однією з найважливіших умов зміцнення позицій України на міжнародному рівні та її інтеграції до європейського співтовариства, а також в світову економіку, є нормалізація політичної ситуації, яка в даний час характеризується вкрай високим ступенем нестабільності. Для зарубіжних політиків і бізнесменів Україна представляється досить цікавим і перспективним, але досить ризикованим партнером.

Україна зіштовхується із специфічною проблемою, суть якої полягає в невідповідності між привабливістю вітчизняного ринку для іноземних та внутрішніх інвестицій, а також рівнем соціальної та політичної нестабільності, що стали головною перепоною для притоку капіталів до її економіки. Другою суттєвою пороблемою, що постає перед системою державного управління, є неоднакова ефективність державної політики в різних регіонах країни зважаючи на специфіку політичних процесів, що переважають на відповідних територіях.

Як свідчить практика, в країнах з перехідною економікою, до яких відноситься і Україна, проявляються тенденція до зростання нестабільності політичного процесу, що складає суттєву небезпеку для інвестування в них, а також знижує ефективність системи державного управління цих країн.

Специфіка політичного процесу в кризових умовах виражається в тому, що вона зорієнтована на відо-

© Михно П.Г., 2012.